

Kotač se nije dao zaustaviti

RAD PRVOG BICIKLISTIČKOG KLUBA U HRVATSKOJ ODOBREN JE 26. LIPNJA 1885. TO JE POČETAK BICIKLIZMA KAO ŠPORTSKE GRANE. KLUB JE U GODINI OSNIVANJA TISKAO KNJIŽICU *PRAVILA VOZNIH PROPISA* U KOJOJ JE PROPISANO PONAŠANJE ČLANOVA. TO JE BILO POTREBNO, JER JE PRVE BICIKLISTE VEĆINA PUČANSTVA DOČEKALA NEPRIJATELJSKI. BILO JE I PRIJEDLOGA DA SE VOŽNJA BICIKLOM ZABRANI ILI NAMETNE VELIKA TAKSA ZA UPORABU BICIKLA

Piše **Zdenko Jajčević**

Kao prometno sredstvo bicikl se u Hrvatskoj pojavio šezdesetih godina XIX. stoljeća, a kao športska grana 20 godina kasnije. Bicyklizam se u nas nazivao i koturaštvo, a bicikl - kotur, koturača, samovoz, trkalica, brzonoga i dvokolica. Prvi bicikl u Zagreb je donio trgovac Ladislav Beluš, sa svjetske izložbe u Parizu 1867. godine. Početkom osamdesetih godina bicikli su uobičajena pojava na ulicama hrvatskih gradova.

Osnivanje prvoga kluba

U molbi za odobrenje pravila Prvog hrvatskog društva biciklista, koju je potpisao Franjo Sollar, navedeno je da je svrha postojanja kluba: *unapređivati i praktično upotrijebljavati bicikl-stroj*. Rad prvog biciklističkog kluba u Hrvatskoj odobren je 26. lipnja 1885. godine. To je početak bicyklizma kao športske grane. Klub je u godini osnivanja tiskao knjižicu *Pravila voznih propisa u kojoj je detaljno propisano ponašanje članova*. To je bilo potrebno, jer je prve bicikliste većina pučanstva dočekala neprijateljski. Bilo je i prijedloga da se vožnja biciklom zabrani ili nametne velika taksa za uporabu bicikla. Ali kotač bicikla nije se dao zaustaviti. Za vožnju nespretni velosipedi, bicikli s velikim prednjim kotačem, bili su u uporabi relativno kratko, samo desetak godina.

Prva biciklistička utrka

Prvo hrvatsko društvo biciklista je 29. lipnja 1886. godine priredilo na Zrinskom trgu u Zagrebu prvu biciklističku utrku u nas. Vozači su nastupali na niskim biciklima i velosipedima, na 2400 metara i 20 kilometara. Vozači su za nastup plaćali visoku pristojbu, tzv. start-geld: tri forinte za prvu, a pet forinti za drugu disciplinu. Prihod s te utrke bio je namijenjen izgradnji Hrvatskog glumišta, kasnije nazvanog Hrvatsko narodno kazalište.

Osnivanje novih biciklističkih klubova

U rujnu 1886. godine u Osijeku je odobren rad Društva biciklistah *Concordia*. Svrha društva bila je *promicati koli razširenje toli praktičnu uporabu valocipeda*. Na inicijativu Franje Hochmanna, učitelja tjelovježbe i stručnog vođe Hrvatskog sokola, u Zagrebu je 1877. godine utemeljena druga velika biciklistička organizacija, Hrvatski klub biciklista *Sokol*. U prvim godinama djelovanja najbolji biciklist u klubu bio je Ivan Mihelić. Vožnja na kotačima bez zračnica bila je naporna i neudobna. No to nije ometalo odvažne mladiće da se na velosipedima upute na daleka putovanja. Tako su 1887. godine trojica zagrebačkih maturanata, Erik Alexander, Mirko Bothe i Mirko Kleščić, otputovali u Trst. Na putu su proveli mjesec dana.

Izgradnja trkališta

Agilni članovi Hrvatskog kluba biciklista *Sokol* izgradili su 1891.

godine na prostoru današnjeg Rooseveltovog trga u Zagrebu prvo kružno trkalište dužine 333 metara. Na tom je trkalištu 25. lipnja 1892. godine priredeno Prvo prvenstvo Hrvatske, Slavonije i Dalmacije na 5000 metara. Pobjedio je Vilko Boršić. Uz 3000 gledatelja utrku je pratio i hrvatski ban Khuen Hedervary.

Sve do početka XX. stoljeća bicyklizam je bio najrazvijeniji šport u Hrvatskoj. I u drugim gradovima se osnivaju klubovi. U njima se, uz šport, njeguju društveni i kulturni život. Prvi biciklistički klub u Karlovcu, Hrvatski klub biciklista *Napred*, započeo je djelovati u ožujku 1892. godine. U kolovozu 1894. godine klub je priredio utrku od Senjske ceste u Karlovcu do Duge Rese i natrag. Godine 1895., Prvo hrvatsko društvo biciklista u Zagrebu izgradilo je svoje trkalište iza Glavnog kolodvora, južno od današnje Koturaške ceste. Dužina ovalne staze trkališta iznosila je 500 m, a tribine za sjedenje većim dijelom su bile natkrite. Za izgradnju trkališta tiskane su i dionice u vrijednosti od 100 kruna. Varaždinski klub biciklista započeo je radom 1894. godine. Klub je priređivao utrke i organizirao izlete. U lipnju 1895. godine u Varaždinu je otvoreno biciklističko trkalište velikom međunarodnom utrkom.

Prvi uspješni biciklisti

Druga velika biciklistička organizacija u Varaždinu, Koturaško društvo *Sloga*, utemeljeno je 1897. godine. Za prvog predsjednika izabran je Andrija Siber. Radom u klubu ističu se Vladimir Jungman i Sebastijan Beleznyay. Zbog igradnje zgrade Srednjoškolskih zavoda na današnjem Roose-

veltovom trgu u Zagrebu, 1895. godine, Hrvatski klub biciklista *Sokol* morao je napustiti tamošnje trkalište i izgraditi novo na mjestu današnjeg stadiona u Maksimiru. Staza trkališta bila je duga 333 metara, široka šest, a na zavojima uzdignuta tri metra. Trkalište je otvoreno međunarodnom utrkom, 4. rujna 1897. godine.

Najbolji vozači u to vrijeme bili su Adolf Fritz i Nikola Koščec, koji je nastupao pod pseudonimom Marcel Roza. Neki su natjecatelji u tada još neafirmiranim športovima, kakav je bio bicyklizam, prikrivali svoje pravo ime. Prve uspjehe na inozemnim trkalištima, krajem prethodnog stoljeća u jakoj međunarodnoj konkurenciji, ostvario je Vinko Ferković. On je pobjeđivao na utrkama u Austriji, Francuskoj i Švicarskoj.

Prvi strukovni športski savez u Hrvatskoj

Prva cestovna biciklistička utrka u Hrvatskoj održana je 14. kolovoza 1892. godine na relaciji Zagreb - Petrinja. Nastupilo je osam vozača na niskim i četiri na visokim biciklima. Vilko Boršić pobjedio je u konkurenciji niskih bicikla u vremenu 2 sata i 30 minuta, a na velosipedima najbolji je bio Emil Daranay. Franjo Bučar, voditelj Te-

Svaki biciklista mora imati na vozilku zavor, sviralicu i zapadom sunca upaljenu svjetiljku. Sviralicom daješ znak tek kod oštra zavoja na uzkih staza ili noću. Nepotrebno sviranje ili zvonjenje strogo se zabranjuje.

Vozni propisi Prvog hrvatskog društva biciklista, 1885.

Milan
Meniga

čaja za učitelje gimnastike u Zagrebu od 1894. do 1896. godine, stavio je u program nastave i obuku vožnje biciklom. Biciklisti su 1894. godine osnovali prvi strukovni športski savez u nas. Članovi Saveza hrvatskih biciklistah bili su zagrebački klubovi, Prvo hrvatsko društvo biciklista, Hrvatski klub biciklista *Sokol*, Koturaški klub *Slovjen*, Hrvatski klub biciklista *Napred* iz Karlovca, Društvo biciklista *Sokol* iz Siska i Varaždinski klub biciklista. Utemeljitelj i prvi predsjednik Saveza hrvatskih biciklistah bio je Franjo Sollar, a tajnik Nikola Pečornik, pionir biciklizma u Varaždinu. Prve godine djelovanja Savez hrvatskih biciklistah je pokrenuo *Sport*, glasilo za sve sportske struke.

Prva tvornica bicikla u Hrvatskoj

Bicikli su se nabavljali u inozemstvu, ali su se izrađivali i u Zagrebu. Poduzetni zagrebački obrtnik Ivan Dirnbacher nazvao je svoju bravarsko-mehaničarsku radionicu u Preradovićevoj ulici 32 Prvom hrvatskom tvornicom kotača - *Croatia*. Na međunarodnoj industrijskoj izložbi u Londonu, pod nazivom International Exhibition at the Royal Aquarium of London, 1896. godine, Dirnbacherov bicikl "Croatia" dobio je prvu nagradu. Prvi biciklistički klub u Rijeci, *Veloce Club Fiumano* osnovan je u svibnju 1895. godine. Članovi kluba mogli su biti dame i gospoda koji su navršili 17 godina. No, oni koji još nisu imali 17 godina su se primiti za učenike biciklizma. Prvi biciklistički klub u Puli, *Veloce Club Polese* započeo je djelovati 1896., a biciklističko trkalište izgrađeno je 1899. godine.

Ferdinand Budicki - pustolov na biciklu

Strastveni zagrebački biciklist i pionir automobilizma u nas, Ferdinand Budicki, ostvario je 1897. godine nesvakidašnji pothvat. Za osam mjeseci Budicki je prevalio cestama Europe i sjeverne Afrike 17 tisuća kilometara. Poslije toga je otputovao u sjevernu Ameriku, gdje je na biciklu otišao na svjetsku izložbu u Chicagu. Prvi biciklistički klub u Koprivnici, *Podravski klub biciklista*, osnovan je 1898. godine. Talijani su u Zadru 1894. godine osnovali *Veloce Club*, a nešto kasnije utemeljen je biciklistički odjel Hrvatskog sokola. Prvi bicikli pojavili su se u Splitu osamdesetih godina prošlog stoljeća, a prvi klub, *Cyclistic Club Spalato*, utemeljen je 1898. godine. Inicijativa za osnivanje kluba došla je nakon posjeta grupe biciklista iz Zadra i bečkog *Radfahrkluba*, 1897. godine

Nogomet umanjio popularnost biciklizma

Pod naletom modernog športa koji je početkom XX. stoljeća počeo osvajati Hrvatsku popularnost biciklizma je lagano padala. Interes javnosti okreće se automobilizmu i športskim igrama, prije svega nogometu. Neslogom biciklističkih klubova, 1898. godine prestaje izlaziti stručno glasilo *Sport*. Utrka je sve manje, a i mladića koji žele odjenuti biciklističku majicu. Zamire i djelovanje Saveza hrvatskih biciklistah. Nakon desetljeća stagnacije, 1909. godine osnovani su novi biciklistički klubovi. To su Požeški koturaški klub *Lastavica* i Koturaški klub *Lastavica* u Kostajnici. Rezultati utrke biciklista opet su na prvim stranicama dnevnih novina, a delegati Prvog hrvatskog društva biciklista i Zagrebačkog koturaškog kluba *Orao* sudjeluju u osnivanju Hrvatskog športskog saveza 1909. godine. Ponovnu živost u naš biciklizam unio je i Milan Meniga, športaš s blistavom karijerom. Biciklizmom se počeo baviti sa 15 godina. Sudjelovao je na 618 trkališnih, cestovnih i brdskih utrka. Postizavao je vrhunske rezultate kontinuirano 30 godina. Meniga je inicijator osnivanja Zagrebačkog koturaškog kluba *Orao* 1904. godine, a na njegov poticaj u Bjelovaru je 1908. godine počeo djelovati Hrvatski koturaški klub *Sokol*. Tršćansko slovensko biciklističko društvo *Balkan* organiziralo je 1909. na 100 km dugoj cesti od Ljubljane do Trsta prvo cestovno prvenstvo za naslov prvaka Južnih Slavena. Pobjedio je Milan Meniga ispred Franje Gregla, koji je na toj utrci bio prvi 1910. i 1911. godine.

Franjo
Gregl

Uspjesi Franje Gregla

Gregl je na utrkama u pravilu deklasirao svoje suparnike. U Budimpešti 1912. godine pobijedio je u kvalifikacijskoj utrci za nastup na V. olimpijskim igrama u Stockholmu. Na stazi od 200 kilometara Gregl je ostvario 30 minuta prednosti ispred drugoplasiranog vozača. Budući da je Hrvatska u to vrijeme, državno-pravno, bila u uniji s Mađarskom, naši športaši nisu mogli nastupiti samostalno na olimpijskim igrama, nego samo pod mađarskom zastavom. Međutim, hrvatski športski djelatnici nisu dopustili nastup naših športaša pod takvim okolnostima. Tako je nažalost propala mogućnost nastupa Franje Gregla na najvećoj svjetskoj športskoj priredbi.

U Zagrebu je u travnju 1911. godine počeo djelovati Prvi hrvatski građanski športski klub. Godinu dana nakon osnivanja započela je djelovati i biciklistička sekcija. U njoj su ponikli brojni uspješni hrvatski biciklisti koji su djelovali u međuratnom razdoblju. To su bili Antun Banek, Koloman Sović, Kazimir Šoštarke i drugi. Kada je 1924. godine izgrađen stadion Prvog hrvatskog građanskog športskog kluba u Koranskoj ulici, na njemu je uređena i biciklistička staza. Biciklistička sekcija u Željezničarskom športskom klubu *Victoria* osnovana je 1913. godine. Poslije prvog svjetskog rata ta je sekcija djelovala u sklopu Športskog kluba *Željezničar*, a istaknuti članovi bili su Viktor Krčelić, Mijo Ormuž i Drago Davidović.

Izvori i literatura

1. Pravila i vozni propisi Prvog hrvatskog društva biciklista u Zagrebu, Zagreb 1885, Brzotiskom A. Brusine.
2. Prva međunarodna utrka na vlastitom trkalištu kluba iza Obrtne škole u nedjelju dne 29. lipnja 1892, Zagreb 1892, Nakl. Kluba biciklista Hrvatskog sokola.
3. Spomen knjiga prigodom proslave zlatnog jubileja 50 - godišnjice opstanka kluba 1887 - 1937, Zagreb 1937, Tiskara F. Marjanović.
4. Ljubić, S. (1965). Osamdeset godina biciklističkog sporta u Hrvatskoj. Zagreb: Sportska štampa.